

SABANCI ÜNİVERSİTESİ BİLGİ MERKEZİ'NDE DİJİTAL KOLEKSİYONLAR: BİR UYGULAMA ÖRNEĞİ

Sabancı Üniversitesi 1999 yılında kapılarını eğitime açan genç bir üniversitedir. Lisans düzeyde “**Mühendislik ve Doğa Bilimleri**” ile “**Sanat ve Sosyal Bilimler**”, fakülteleri, yüksek lisans düzeyde ise “**Yönetim Bilimleri**” fakültesinden oluşan üç fakülteli bir üniversitedir. Üniversite, açılmadan 4 yıl önce başlattığı “**Arama Konferansı**” ile ülkenin ne tür bir üniversiteye gereksiniminin olduğunu saptamış ve kuruluşunu bu doğrultuda gerçekleştirmiştir. Üniversitenin felsefesi de “**Birlikte yaratmak ve geliştirmek**” olarak bu konferans sonrasında belirlenmiştir. Bir dünya üniversitesi olmayı hedefleyen Üniversite, kuruluş aşamasındaki faaliyetleri doğrultusunda “**Avrupa Kalite Yönetimi Vakfı (EFQM)**” üyeliğine kabul edilmiştir.

1997 yılındaki kuruluş aşamasında yürütülen ilk çalışmalardan biri de Bilgi Merkezi'nin kurulmasıdır. Bilgi Merkezi'nin amacı, üniversitenin eğitim, öğretim ve araştırma programlarını desteklemek; öğretim elemanları, öğrenciler ve çalışanların her tür ve ortamdaki bilgi ve belge gereksinimlerini karşılamak; ulusal ve uluslararası ölçekte bilgi birikimi, kullanımı ve transferine destek olmak olarak belirlenmiştir.

Diğer yandan Bilgi Merkezi planlanırken birçok öge ön plana çıkarılmıştır. Bunlar; çağdaş bir bina ve fiziksel düzenleme, günümüzün her tür teknolojik gelişimine yanıt verebilecek bir teknik altyapı, kullanıcı odaklı proaktif bir bilgi sistemi, geleceğin formatlarında da bilgi akışını yönetebilecek bir yazılım ve elbette bütün bunları yapabilecek ve sistemi işletebilecek beceride insan gücü.

Kuruluşundan bu yana bilgi kaynaklarına sahip olmak yerine bilgiye erişimi amaç edinen kurum hem kaynak planlamalarını yaparken hem de hizmet aktivitelerini organize ederken bu amaca bağlı kalmıştır. Bu çalışmalar sırasında sürekli öne çıkan ve ulusal ve uluslararası düzeyde gelişmeleri izlenen öğelerden birisi dijital koleksiyondur.

Sabancı Üniversitesi dijital koleksiyonlarının organizasyonun planlama aşamalarında çeşitli ögeler belirleyici olmuş ve bu ögelerin getirdiği kazanımlar doğrultusunda çalışmalar yürütülmüştür. Bunlar arasında çalışmaları yönlendiren ve etkinliğini sağlayan başlıca ögeleri aşağıda verilmiştir:

- Fiziki mekanın her tür formattaki bilgiyi kullanabilecek teknoloji ile donatılması,
- Üniversite'nin kayıt sırasında her öğrenciye dizüstü bilgisayar vermesi ve üniversitenin genelinde 8.000, Bilgi Merkezi'nde ise 480 internet erişiminin olması,
- Her tür ve formatta bilgiyi işletebilecek yazılımın olması (Bilgi Merkezi kuruluş aşamasında tüm dünyada yaygın olarak kullanılan “Innovative” Firmasının “Millenium” Yazılımını kullanmaktadır.)
- Dijital verilerin saklanması ve erişimi için ayrı bir sunucunun sağlanması.

Bu çalışmada, Sabancı Üniversitesi bünyesinde planlanan, uygulamaya konan, dijital koleksiyon şemsiyesi altında yer alan slayt koleksiyonunun oluşumu, gelişimi, organizasyonu, karşılaşılan zorluklar, bugünkü durumu ve geleceğe yönelik hedefler ile kullanıcı hizmetleri açısından ders programlarını destekleme çerçevesinde yürütülen faaliyetlerin öyküsüdür.

Koleksiyon aşağıdaki yöntemlerle sağlanan bilgi kaynaklarından oluşmaktadır:

- Fiziksel olarak Bilgi Merkezi'nce satın alınanlar,
- Ders programlarını desteklemek amacı ile basılı kaynaklardan imaj olarak üretilenler
- Doğrudan imaj olarak sağlananlar.

Sağlanan tüm dijital materyaller bir veritabanında toplanmıştır. **“Slayt ve İmaj Koleksiyon Veritabanı”** olarak adlandırılan bu veritabanının amacı; geleceğin formatı olarak düşünülen dijital formattaki bilgi kaynaklarının Bilgi Merkezi'nin genel kuralları çerçevesinde organize edilmesi ve bunlardan sadece kampüsü olmak üzere web üzerinden yararlanılabilir şekilde tutulmasıdır. Daha açık şekliyle, imaj koleksiyonu iki temel bilgi kaynağını içermektedir. Bunlardan birincisi fiziksel slaytlardan oluşan **“Slayt Koleksiyonu”**, diğeri ise bunların dışında kalan imajların oluşturduğu **“Dijital Koleksiyon”**dur. Bu koleksiyonlardan her ikisi de eğitim sırasında kullanılmaktadır. Birinci yöntem, var olan bilgi kaynaklarının kullanıcı tarafından doğrudan istenmesi ve istediği şekilde kullanılmasına destek verilmesi, diğeri ise, bu materyallerden yepyeni eğitim materyali üretilmesi için destek verilmesidir. Sabancı Üniversitesi Bilgi Merkezi **“Ders Programı Destekleme”** adıyla başlattığı faaliyetleri ile bu hizmeti yürütmektedir. Sanıyorum ki çok kısa bir süre sonra, bu konudaki faaliyetler, alınan yol ve karşılaşılan sorunlar bir başka toplantıda sizlerle paylaşılacaktır.

Öncelikle koleksiyonun tümünün **“Telif Hakkı”** kanunu kapsamında yararlanmaya sunulması amaçlanmıştır. Bu amaçla; satın alınan slaytların görüntülenebilmesi için firmalardan telif hakkı alınmış, üretilen slaytların ise hangi kaynakta bulunduğu bilgisinin bibliyografik kayıt bilgisinde yer alması ve tüm imajların sadece kampus içinde ve eğitim amaçlı kullanılması sağlanmıştır. **“Telif Hakkı”** ile ilgili uyarılar; Bilgi Merkezi'nce öğrenci ve öğretim üyelerine yönelik yapılan tüm oryantasyon ve kullanıcı eğitimi çalışmaları sırasında önemle vurgulanmış ve Bilgi Merkezi web sayfasına da bu uyarılar eklenmiştir.

İkinci ve temel fonksiyon olarak slaytların bibliyografik kayıt bilgileri olarak adlandırılan öğelerin neler olması gerektiği üzerinde durulmuş, hem bilgi kaynağını tanıtıcı, hem kullanıcı gereksinimleri karşılayıcı, hem de kullanıcıyı yönlendirici ve dersleri destekleyici bilgilerin ana ve taranabilir belirteçler olarak bibliyografik künyede yer almasına karar verilmiştir. Bibliyografik kayıt bilgileri olarak anılan sanatçı adı, eserin başlığı, eserin bulunduğu mekan, eserin yapıma yöntemi, eserin boyutları, eserin farklı adları, konusu, yer numarası gibi öğeler uluslararası standartlara uygun olarak **“Anglo Amerikan Kataloqlama Kuralları 2”** (Anglo American Cataloging Rules 2 – AACR2), **“Makinece Okunabilir Kataloqlama 21”** (Machine Readable Cataloguing –MARC21) formatı ve **“Amerikan Kongre Kütüphanesi Sınıflama Sistemi”** (Library of Congress Classification System) ve **“Konu Başlıklarına”** (Library of Congress Subject Headings System) göre oluşturulmuştur.

Slaytların **“thumbnail”** ve büyük boy görüntülenmesi amacı ile her bir slayt taranarak **“jpg”** formatına dönüştürülmekte; sunucuda oluşturulan klasörün altına atılmakta ve bibliyografik kayıt bilgisine, link bilgilerinin girildiği **“856”** alanına, **“jpg”**in bulunduğu link bilgisi adresi eklenmektedir. Slaytların görüntülenmesi aşamasında, slaytların bir kısmının yatay ve bir kısmının dikey olması sebebi ile görsel sıkıntılar yaşanmış, bu sorunun giderilmesi amacıyla hazırlanan programa ek bir tanımlama yapılarak, imajların görsel olarak sayfa bütünlüğü içerisinde kalması sağlanmıştır.

Kullanıcının, Bilgi Merkezi'ne gelmeden slayt koleksiyonundan ödünç alınabilmesini sağlamak ve **“jpg”** formatında oluşturulan imajlardan yararlanabilmesini ve kullanabilmesini kolaylaştırmak amacı ile bir program geliştirilmiştir. Bu program, **OPAC'a** (Online Public Access Catalog – Online Katalog) bağlı olarak çalışmakta ve

bibliyografik kayıt bilgisi ögelerinden oluşmaktadır. Kullanıcı, OPAC'dan yaptığı tarama sonucunda ulaştığı görüntü bilgisinde bulunan bilgileri izleyerek slaytları seçebilmekte, slayt seçme işlemini tamamladıktan sonra kendi profilini girebilmekte ve dosya oluşturabilmektedir. Bu dosyayı saklayabilmekte, istediğinde bu dosyadaki slaytların yerini değiştirebilmekte, istediği kadar dosya oluşturabilmekte ve bunları istediği zaman istediği dersinde göstermek için kullanabilmektedir.

Fiziksel olarak slaytları ödünç almak istediğinde ise, üniversite tarafından kendilerine verilen ve e-mail, dosya aktarımı gibi işlemlerde kullandıkları kullanıcı adı ve şifre bilgisini girerek bu listeyi otomatik olarak, Bilgi Merkezi'ne gönderebilmektedir. Bilgi Merkezi, kullanıcının istediği slaytları, liste olarak gönderdiği sıraya göre hazırlamakta ve gösterime hazır şekilde bir tray üzerinde ödünç vermektedir.

Bu koleksiyona OPAC içerisinden erişilebileceği gibi ayrı bir tarama alanı "**Slides**" butonu altından da erişilebilmektedir.

Günlük olarak yazılımın "**URL Verification**" kısmı ile link denetimi yapılmaktadır. Ayrıca, link içerindeki imajların görüntülenip görüntülenmediği konusunda da sorunlar yaşanmış, bu amaçla linklerin içindeki imajların olup olmadığının denetiminin yapılabilmesi amacı ile ek bir "**Doğrulama**" programı hazırlanmıştır. Bu program ile linkin iç kısmının denetimi yapılmaktadır.

Fiziksel slayttan üretilerek ve doğrudan imaj olarak sağlanan bu slaytlardan ders programı mantığına uygun olarak yararlanılması amacı ile uluslararası kurallara göre organize edilmiş ve bibliyografik bilgileri girilmiş slayt bilgilerinden yararlanılarak öğretim üyelerinin istediği bilgi bütünlüğü çerçevesinde, slaytların taranabileceği ve görüntülenebileceği farklı bir platform yaratılmıştır. Öğrenciler, dersin mantığı çerçevesinde bu slaytların bibliyografik bilgisine ve görüntülerine erişebilmekte ve imajları saklayabilmektedirler. Ayrıca öğretim üyesi tarafından seçilen ve dersin adına göre oluşturulan link içerisinde yer alan imajların, Üniversitesi'nin 'online' eğitim aracı olarak kullandığı WebCT (Internet Destekli Eğitim Uygulaması – WebCT (Course Management Software) platformunda da yer alması sağlanmıştır. Bunun yapılabilmesi için, mevcut programa ek yazılımlar yapılmış ve üniversitenin genel felsefesine uygun olarak çalışma hedefine erişilmiştir. WebCT uygulaması ile dersin künyesi, ders notları, dersle ilgili önemli tarih ve linkleri içeren takvim öğrencilerin erişimine açılmakta, öğrenci ve öğretim üyelerinin ders ile ilgili kendi aralarında mesajlaşabildikleri tartışma forumu yaratılabilmekte; ödevlerin duyurulduğu, elektronik olarak teslim edilebildiği ve değerlendirilebildiği 'ödevler' sayfası ve öğrencilerin birbiriyle ders konularında sohbet edebilecekleri ortam oluşturulabilmektedir. Öğrencilerin, kayıtlı oldukları derslerden WebCT desteği bulunanların, ders kayıtlarından sonra kendi kişiselleştirilmiş sayfalarında otomatik olarak görüntülenmesi sağlanabilmektedir. Bu sayfaya, öğrencilerin kullanıcı ismi ve şifreleri ile erişilebilir. Diğer kullanıcılar ise bu hizmetlerden yararlanamazlar.

Sonuç olarak, Sabancı Üniversitesi'nin slayt/imaj koleksiyonu ve veritabanının oluşturulması ile yararlanılması öyküsünün ulaştığı nokta ve koleksiyonun hızla dijital ortama taşınması (Bilgi Merkezi süreli yayın koleksiyonunun % 95'i ve tüm koleksiyonun ise % 35'i elektrondur.) üniversitenin konuya verdiği önemin bir göstergesidir. Diğer yandan ise Bilgi Merkezi bünyesinde yürütülen ders programı destekleme faaliyetleri çerçevesinde geliştirilen bu veritabanı ve buna bağlı olarak sürdürülen çalışmaların ne denli amaca uygun bir düzenleme olduğu ve büyük bir boşluğu doldurduğu, kişisel kullanıcı memnuniyeti ile yararlanma istatistiklerinden de görülmektedir.